

Политически портрет

СИМОН БОЛИВАР

Доц. д-р Елеонора Пенчева

Симон Хосе Антонио де ла Сантисима Тринидад Боливар и Понте Паласиос и Бланко – това е името на Освободителя на Латинска Америка, известен като Симон Боливар. Той взема пряко участие в освобождаването на Колумбия, Венесуела, Еквадор, Перу и Боливия от Испания.

Роден е на 24 юли 1783 в Каракас, Венесуела. Аристократичното му семейство се преселва през XVI век от Испания. Баща му е потомък на крал Фернандо III и на савойския граф Амадей IV. Добивът на злато и мед осигурява богатството на фамилията, с което Боливар финансира военните си походи. Въпреки че произхожда от колониалния елит, С. Боливар носи бунтарството в сърцето си. Казват, че когато го кръщавал, баща му го благословил да направи нещо велико, за да прослави рода си. Синът изпълнява бащината заръка – става най-прославеният мъж на континента. Символично или не, но Боливар се ражда в годината, в която завършва войната за независимост в САЩ. На неговото поколение се пада призиванието да смени епохата, да направи опит да реализира идеала за свобода, равенство, братство. Съединените щати са пример за победа.

Животът на героите е изпълнен с митове. Първият му биограф, неговият адютант Даниел О' Лири, твърди, че баща му Хуан Висенте изпраща писмо до Франсиско де Миранда, първия глашатая на независимостта, в което го призовава да започне въстание срещу испанската власт. За съжаление експедицията за освобождението на Венесуела през 1806 г. търпи провал и Миранда заминава за Европа.

За образованието на Симон Боливар се грижат най-добрите учители в страната. Дядо му наема Симон Родригес, възпитател и учител, пропагандатор на социалистическите идеи в Латинска Америка. Той го обучава пет години. Родригес е на 20 години и се сприятелява с будния и интелигентен свой ученик, който е само на 13 години. Първите идеи за свободата и революцията С. Боливар дискутира с Родригес. След много години в свое писмо Боливар изразява благодарността си към човека, "отворил сърцето му за свободата, справедливостта, великото и прекрасното"¹. За смелите си изказвания и пропаганда Родригес е обвинен

¹ Bolivar, S., Obras completas, vol. 1. La Habana, 1950, p. 881.

в републикански заговор и осъден на изгнание в Европа. Следващият учител на Боливар е Андрес Бельо, литератор и учен с енциклопедични знания, който формира блестящия ум на бъдещия революционер.

След смъртта на родителите си през 1799 г. Симон Боливар заминава за Испания, за да завърши образованието си. На път за Испания престоява месец и половина в Мексико, където получава достъп до двореца на вицекраля на Нова Испания². Един ден той възторжено се изказва в защита на Френската революция в двореца, след което монархът бързо изпраща младия републиканец да продължи пътя си към Испания. Там работи в богати библиотеки, запознава се с интересни хора и – покровителстван от маркиз Устариз, постепенно попада във вихъра на светския живот. Влюбва се в Мария Тереса. За да разделят младите влюбени, изпращат Боливар за 4 месеца в Париж. Женитбата му изисква позволение от семейството му, защото е само на 17 години. Тогава той проявява своя блестящ ум и успешна дипломация: не моли близките си за разрешение да се ожени за любимото момиче, а ги уверява в необходимостта от тази женитба, която ще умножи богатството на фамилията. Жени се за Мария Тереса на 26 май 1802 г. в Мадрид. Само след 6 месеца тя почива в Каракас. Потресен от смъртта ѝ, Боливар се заклева никога повече да не се жени. И не го прави, въпреки че няколко пъти се влюбва.

Боливар отново заминава за Европа през 1804 г. и се установява в Париж – града на неговия герой Наполеон Бонапарт. Той става свидетел на последвалата коронация, която превръща любимия му републиканец в император. Боливар е изумен, потресен и разочарован. Нарича го “лицемерен тиран”. В този период той влиза във френската ложа на масоните и по-късно основава нови ложи в Латинска Америка. В началото на XIX век философията на франкмасоните още не е ориентирана толкова директно към икономическите и финансовите лостове на властта. Надеждата и вярата в един справедлив, честен и благоденстващ нов световен ред покорява сърцата на много революционери. Впечатлен от функционирането на европейските държави, Боливар прави първите планове за държавното и културното устройство на бъдещите латиноамерикански републики. Той обсъжда съдбата на испанските колонии с немския географ Александър Хумболт, общува с писателя и дипломата Шатобриан, с великия трагик Талма, с учения Г. Люсак. Беседите с тези велики умове на Европа формират историческото му мислене, което намира отражение в манифестите и призивите му към народите на Южна Америка. В Австрия Боливар среща своя бивш настойник Симон Родригес и заедно заминават за Италия. В Рим получава аудиенция при папата, но с присъщия му непокорен и горд характер

² Тогава Нова Испания обединява териториите на Мексико и Централна Америка.

поставя всички в неловка ситуация, като отказва да падне на колене пред Пий VII и да целуне кръста на обувката му. През 1805 г. на върха на Авентинския хълм в Рим Боливар дава клетва, че дело на неговия живот става освобождението на родината и на континента от испанското господство.

Този час настъпва с нахлуването на Наполеон Бонапарт в Испания през 1808 г. Смяната на реалната политическа власт е знакът, който южноамериканските колонии чакат, за да се вдигнат на борба за политическата си независимост. Революцията против испанското господство във Венесуела започва през 1810 г. със свалянето на испанския губернатор на 10 април. Не позволяват на младия Боливар да участва в сраженията, за да съхранят живота му. Той вече е заявил себе си като отличен оратор и по-късно революционната хунта на Първата Венесуелска република го изпраща с мисия в Англия.

Знаменателна е срещата му с Франсиско Миранда, чийто дом в Лондон се превръща в дискуссионен клуб на латиноамериканските радетели за свободата на Южна Америка. Тук се подготвят и преговорите за срещите на Боливар с английския министър на външните работи.³ Миранда споделя своя опит като дипломат, своите срещи с великите умове на онова време – Наполеон, Лафайет, Шеридан, Уилям Пит, Адамс Хамилтън, Вашингтон, Екатерина II, Потьомкин и много други. За Боливар тази своеобразна политическа академия е изключително полезна – той усвоява принципите на новото държавно устройство, което ще смени монархиите, на международното право и на международните отношения. Търсенето на европейското равновесие или осъществяването на т.нар. “баланс на силите” разширява дискусиите на латиноамериканските дипломати за суверенитета и националната сигурност между големите и малките държави, за правото на избор и отказа им от хегемонията на силните държави.

Отначало Англия подкрепя Миранда и освободителните войни на латиноамериканския континент като възможност да разшири пазарите и печалбите си. Но през лятото на 1810 г. Англия става съюзник на Испания в борбата ѝ срещу Наполеон и променя политиката си към испанските колонии. Към държавите от Карибския басейн тя провежда политика на съхраняване на испанската власт, а по отношение на Венесуела отказва да признае революционното правителство и да помага с оръжие и боеприпаси. Политиката на непризнаване на властта на въстаналите колонии дълбоко разочарова Боливар. Той вижда, че нравствените принципи и християнският морал не значат нищо в международната дипломатия.

Министерството на външните работи отказва да приеме официално делегацията от Венесуела, представляваща новата независима държава. Канят ги неофициално в имението на външния министър маркиз Уесли.

³ Obras Completas de Andres Bello, vol. XI., Caracas, 1954, p. 19, 66.

Боливар обаче не се предава, решен да докаже, че те не са просто метежници. Той използва симпатиите на английската преса и на парламента и с присъщото му красноречие рисува бляскаво бъдеще за англо-венесуелските и англо-американските отношения. Разбирайки, че законът за търсенето и предлагането движи живота на тази държава, Боливар със съдействието на Ф. Миранда се насочва към богатите търговски фамилии. Те отдавна искат да разбият испанския монопол в Южна Америка, за да внасят свободно своите стоки и подкрепят открито Република Венесуела в лицето на Боливар. Канят го заедно с членовете на делегацията на светските мероприятия, на обеди и вечери, а пресата описва новините около венесуелските пратеници. Преди да се срещне с министъра на външните работи, маркиз Уесли, Боливар вече има подкрепата на английските капиталисти.

Английското правителство отказва да подкрепя независимостта и да оказва помощ на младата република, но в същото време не може да се откаже от възможността да използва ситуацията за разширение на своите пазари в Южна Америка. В последвалата официална нота Венесуела изразява готовността си да намали митническите такси за английските стоки в замяна на военноморска защита от страна на Англия. Върховната правителствена хунта в Каракас изпраща на Боливар решението си да намали митническите тарифи за английските стоки с цели двадесет и пет процента. Дори след този знак на доброжелателност и угода от страна на Венесуела, ведомството на маркиз Уесли не е готово да поеме конкретни задължения. Междувременно през август 1810 г. в Лондон пристига Матиас Иригойен и съобщава за победата на революцията в Аржентина и за очакваните победи на патриотите в Мексико, Еквадор и Чили. Колониалните “метежи” придобиват очертанията на континентална победа на републиканците. В последвалата нота на английския кабинет правителството поема защитата на Венесуела, но при съхраняване от нейна страна на верността към Фердинанд VII срещу общия им враг Франция. В последвалия Меморандум за водените преговори между маркиз Уесли и емисарите на Венесуела, връчен им от испанския посланик на 8 август 1810, отношенията между Венесуела и Англия приемат постоянен характер. Боливар си тръгва с убедеността, че “дружеските отношения” между Англия и Испания са доста илюзорни. Англия умело се възползва от ситуацията и си осигурява отлични условия за бизнес. Въпреки това тя отказва да продаде оръжие и боеприпаси на венесуелската делегация и не се ангажира с подкрепата си към Каракас в официална нота, за да не нарушава добрите си отношения с Испания. В този момент Англия е най-заинтересована Испания да продължи да се бори с Франция до пълно изтощение.

Преди да си тръгне, Боливар се запознава с политическите институти на Англия, с работата на борсата, с академията на науките,

слуша лекция на Дж. Ланкастър за образованието. След дванадесет години, когато е президент на Венесуела, той кани Ланкастър да основе първото училище по новия метод на взаимното обучение. Мисията в Лондон завършва с неуспех за конкретните задачи, които са ѝ възложени. Пресата в Лондон обаче отбелязва успеха на венесуелските пратеници и тяхната роля в промяната на общественото мнение. На делегацията е предложено да остави свой емисар за постоянен представител в Лондон. Установени са дружески отношения с най-великата държава, която влияе на международните отношения в света. Месеците в Лондон са изключително ползотворен период за Боливар като политически и дипломатически опит. При цялата съдържаност на английското правителство той разбира, че в тези исторически условия именно Англия, водена от търговските си интереси, има реален интерес да подкрепи националноосвободителните борби на континента. Преди да се върне у дома, Боливар публикува в лондонския вестник “The Morgning chronicle” статия, в която изразява пламенната си вяра в скорошното освобождение на испанските колонии и ги призовава да се сплотят в една обединена Америка. На 5 ноември 1810 “Вестник Каракас” публикува испанския вариант на статията, която става апел към народите да продължат борбата за освобождение.

Завръщането му е белязано с огромна загуба – по-големият му брат Хуан Висенте, изпратен в САЩ да закупи оръжие, претърпява корабкрушение и потъва заедно с целия екипаж. Около известното Патриотично общество за развитие на селското стопанство се обединява радикалната младеж на Венесуела, която активира пропагандата за отделяне от Испания. В годишнината на изгонването на колониалната администрация демонстрантите унищожават портрета на Фердинанд VII като знак за окончателната свобода и независимост от испанската корона.

На 4 юли 1811 г. Боливар изнася реч на заседанието на Патриотичното общество и проявява за пореден път своя ораторски талант да убеждава и въодушевява народа за окончателното обявяване на независимостта.⁴ На следващия ден депутати на Конституционния конгрес, под натиска на събралото се множество и на исканията на народа, обявяват независимостта на Венесуела. Тя става пример за останалите нации. На 21 декември 1811 г. е приета *първата конституция* на република Венесуела. Народите на колумбийския континент, пише в документа, “трябва да се обединят за съвместната защита на своята религия, свобода и независимост”. Постепенно освобождаващите се колонии и нови републики установяват отношения на приятелство и взаимопомощ.

Симон Боливар става офицер в революционната армия. Испанците не спират да подклаждат метежи, за да си върнат господството и подлагат на избиване населението. Английската дипломация подкрепя войната на

⁴ Bolivar, S., Obras Completas, vol. III, p. 535.

Испания в борбата ѝ срещу Франция и създава допълнителни трудности на революционерите. Към тези проблеми се прибавя още едно нещастие – на 26 март 1912 г. мощно земетресение разрушава до основи Каракас и за няколко часа погребва половината му жители под развалините. Ф. Миранда е провъзгласен за върховен главнокомандващ на армията. Присвоено му е званието генералисимус. Надеждите, които са му възлагали обаче, остават нереализирани. Симон Боливар губи битката за крепостта на Пуерто Кабельо заради предателство на един от офицерите. Той се обръща към Ф. Миранда за спешна помощ, но не я получава. Военните ходове на 62-годишния генералисимус търпят провал след провал. Вместо решително настъпление най-неочаквано на 25 юли 1812 г. той подписва акт за капитулация. Испанските войски си възвръщат контрола върху Венесуела. Поведението на ген. Миранда е странно – той командва хилядна армия, превъзхождаща испанската, има опит и успехи, има подкрепата на народа, но се отказва от решителната битка. До днес историците се опитват да разберат мотивите му. Може би този велик мислител е смятал, че така ще съхрани живота на венесуелците? Или вече не е бил в състояние да се справи във военните операции?! Парадоксалното в последвалото събитие е, че именно Боливар е човекът, успял да убеди Ф. Миранда да остави Лондон и да се върне в родината, за да подпомогне с опита си революционното дело. В този момент обаче Боливар смята Ф. Миранда за изменник. Какви ли чувства са бушували в душата му, когато с няколко войници отива да го арестува – него, пред чийто жизнен подвиг се е прекланял. Историческият избор за двамата се оказва различен. В този момент Боливар подчинява всичко на победата. Водачът на революцията във Венесуела, Франсиско Миранда, е хвърлен в затвора. Боливар е принуден да напусне страната и да продължи революционното дело. “Аз арестувах Миранда, за да накажа предателя, а не за да услужа на краля”⁵ – обяснява действията си той. Миранда умира след 4 години в крепостта Четирите кули в Кадис. Важно е да отбележим, че в святото дело на Боливар са вярвали и двамата сина на Ф. Миранда – те пристигат от Лондон и сами му предлагат услугите си за делото на свободата.

Поражението на Първата Венесуелска република показва на Боливар колко уроци още трябва да научат патриотите. Първата конституция на Венесуела се оказва доста утопична. Силно изразеният фракционизъм също подкопава републиката. Въпреки всички усилия, в управлението не попадат най-способните. Много утопии в областта на управлението рухват с нейния крах. Симон Боливар вярва, че правителствата са длъжни да се отчитат пред народа, но е реалист и разбира, че този непосветен народ, живял столетия в робство, притежаващ все още робско съзнание и поведение, не е готов за демокрация. Хора с

⁵ Picon Salas, M., Miranda, La Habana, 1972, p. 200.

такова самосъзнание няма да станат граждани с написването на новите закони.

В Картаген Боливар пише своя *манифест*, който е призив за обединение на народа в борбата срещу испанското иго. През 1813 г. Конгресът от Тунха поверява командването на войските на Нова Гранада на Симон Боливар. Настава неговият час. На 14 май 1813 той започва настъпление към Венесуела, известно като “Възхитителната кампания” (Campana Admirable). На 23 май Боливар влиза в Мерида, където получава прозвището “*Освободител*” (El Libertador). След две седмици освобождава гр. Трухильо. Испания започва клеветническа кампания срещу патриотите. За да оправдае свещеното право на латиноамериканците да отхвърлят испанския терор, на 15 юни 1813 г. Боливар издава “*Декрет за война до смърт*”. Той обяснява причините за решителното поведение на патриотите: “да предизвикаме вашия гняв и отвращение към угнетителя ни... Те проливат нашата кръв, издевателстват над съотечествениците ни и опустошават родината ни”⁶. Този манифест към нациите на света доказва една тъжна реалност – Латинска Америка няма да получи подкрепа, докато Испания воюва с Наполеонова Франция, а Англия е съюзник на Испания.

След решителното настъпление и превземането на Каракас на 6 август е обявена *Втората Венесуелска република*. Той е назначен за главнокомандващ на въоръжените сили на Венесуела. За да бъдат признати заслугите на войниците, Боливар предлага да бъде учреден орден “Освободител на Венесуела”. Отчаяната решимост на патриотите в Латинска Америка да извоюват независимостта си или всички да загинат в борбата е изразена и във втория *манифест към нациите на света за война до смърт*. Той е написан от Симон Боливар, подписан е от министъра на външните работи на Венесуела Муньос Тебар и е обнародван на 24 февруари 1814 г. В него се подчертава: “Всеки испанец, който не се бори по най-енергичния и действителен начин за правото дело, ще се счита за враг, ще се наказва като предател на родината и следователно ще бъде разстрелян”⁷. Такава непримиримост и решителност е предизвикана от усещането, че републиката може да загине. Боливар е убеден, че ако тя не успее в една страна, общото дело пропада. Днес от позициите на демократичните ни представи за развитие на обществата подобен акт на насилие изглежда варварски. Венесуела тогава наброява 1 млн. жители и в името на независимостта загиват 316 хил. души. Желанието за промяна е неударжимо – как да се върнат към стария ред хора, вкусили от забранения плод на свободата? Трябва да се признаят усилията на Боливар да избегне безсмисленото изстребване на венесуелците, дори когато те са роялисти и не подкрепят освобождението. “Не е правилно да се унищожават хора, които

⁶ Bolivar, S., Obras Completas, vol. III, p. 833.

⁷ Romero Loza, J., Bolivia: nacion en desarrollo, La Paz, 1970, p. 140.

не искат да бъдат свободни”, пише той в Карупанския манифест от 7 септември 1814. Времето и зрелостта на народите определят възможните методи за действие. В онзи период саможертвата става път за освобождение и тя е най-яркото доказателство за утвърждаването на националността.

От август 1813 до юли 1814 г. вътрешните борби между провинциите и опитът за разделянето на страната от Сантяго Мариньо, оглавил източните провинции, не позволяват на Втората република да се стабилизира и оцелее. Испанските роялисти хвърлят хиляди хора в затворите, а собствеността на заможните венесуелци, участвали в революциите, е разпределена между тях. Испания не се отказва от властта върху бившите си колонии и в сложната ситуация Боливар е провъзгласен за диктатор с неограничени пълномощия. Той приема длъжността временно, поради необходимост и не от имперски амбиции, а само до окончателната победа. Боливар обнародва писмо, в което подчертава: “титлата Освободител на Венесуела е най-почетната и удовлетворяваща за мен от всички империи на земята”⁸. Главните задачи в страната са определянето на формата на властта, изборът на конституция и на президент. Боливар смята федералната система за слаба и неефективна в условията на незавършените революции и утвърждаващи се републики. Той търси най-простата формула за управление. С най-преданите на революционните идеали хора той сформира правителство с 4 министерства: на външните и на вътрешни работи, военно и финансово министерство. “В епохата на гражданска война и вътрешна революция, пише Боливар, нашата административна система трябва да бъде пределно проста. От това се ражда нейната сила и бързина на действие.”⁹ Сигурността на републиките обаче зависи от обединението им в континентален мащаб.

Боливар заминава за Ямайка. Оттам отправя искане до хайтянския лидер Александър Петсион за помощ. Следващите години се водят битки с победи и поражения. През 1817 г. с хайтянска помощ, получена срещу обещанието за освобождаване на робите, Боливар дебаркира във Венесуела. Преломният момент за окончателната свобода на Венесуела настъпва през 1819 г., когато Боливар повежда малката си, но решителна армия през трудните проходи в Андите, за да нападне испанските войски в Колумбия. Там той печели съдбовната битка при Бояка на 7 август 1819. Този успех дава сили на войниците и те успяват напълно да освободят Венесуела през 1821 г. Боливар побеждава испанците при Карабобо на 24 юни 1821 и превзема Ангостура (днес Сиудад Боливар). Към териториите, свободни от испанците, се добавя и Нова Гранада.

⁸ DOCUMENTOS PARA LA HISTORIA DE AMERICA, 1812-1842, Fundacion bancor Dr, Hector Santaella, Caracas –Venezuela, 1991, p. 50.

⁹ O’Leary, D., Memorias, vol. 13, Caracas, 1981, p. 362.

Боливар пръв разбира необходимостта от социални реформи и освобождаване на робите като първостепенна задача на правителството. Той вижда какво се случва с държавите, с междудържавните спорове и още тогава разбира, че *централизъмът* е необходим за тази огромна територия. От войната се възползват много безскрупулни авантюристи, които заграбват земя и стават земеделски собственици. Боливар се опитва да защити войниците си и да ги награди за проявената храброст. Той решава да им раздаде земя. С Декрет от 3 септември 1817 г. земята на испанските роялисти се конфискува¹⁰. Законът постановява генералите да получат земя на стойност 25 хил. песо, полковниците – 10 хил., капитаните – 6 хил., а войниците – на стойност 500 песо. Алчността на офицерите се оказва по-голяма. Те раздават на неграмотните войници само бонове с право да получат земята си след края на войната. Възмутен от тази несправедливост, Боливар протестира в Конгреса, но е безсилен да промени нещата.

Спасението на освободените републики е в тяхното обединение и единство, защото те нямат естественото развитие и самоуправление на Североамериканските щати. На 7 септември 1821 г. е създадена *Велика Колумбия*, федерация, включваща по-голямата част от днешните Венесуела, Колумбия, Панама и Еквадор. Симон Боливар става неин президент, а Франсиско де Паула Сантандер – вицепрезидент.

Следващата военна победа на Боливар е при Пичинча през 1822 г. През юли той се среща в Гуаякил с аржентинския генерал Хосе де Сан Мартин, освободил от испанско господство Аржентина и Чили и насочил се към Перу. “Защитникът на перуанската свобода” разбира, че Перу няма да се освободи само, не може да създаде своя армия. Затова търси подкрепата на Боливар за подписването на договор за сътрудничество между Чили и Аржентина¹¹. Създава се армия, която подпомага освобождението на Перу. Сан-Мартин иска освобождението да се извърши без кръвопролития, при минимално насилие и при активното сътрудничество на перуанците. Разбирайки, че във всяка армия има демагози, карьеристи, фантазьори, авантюристи, но и патриоти, той се отправя към Перу, за да води не завоевателна война, а “война срещу монархията, война на мнения, война между разума и фантазията, между свободата и тиранията, война за умовете на перуанци”¹². Генерал Сан-Мартин е убеден, че народът има склонност към революция и анархия, а революциите и войните довеждат до потребност от силно управление, за да има стабилност¹³. На 10 юли 1821 г. ген. Сан-Мартин влиза в Лима. Победителите провъзгласяват независимостта на държавата, а той става

¹⁰ Bolivar, S., Obras compl., vol. III, p. 682.

¹¹ Donald, E. W., Sea Power and Chilean Independence, Gainesville, 1962, 20-35.

¹² Mitre, B., Historia de San-Martin, B. A., p. 65.

¹³ Ibidem.

протектор, притежаващ цялата върховна гражданска и военна власт. Конституцията провъзгласява либералните принципи, но в една страна, изтощена от бойни действия и с икономика, която прохожда, те остават неосъществими. Либералното крило, считайки Сан-Мартин за главно препятствие към властта, започва да се изказва срещу него и управлението му. Именно либералите отказват необходимата военна помощ, за да се прекрати окончателно войната. В тези условия Сан-Мартин отново започва преговори със Симон Боливар. Не е известно за какво са говорили двамата велики пълководци, защо и как ветеранът Сан-Мартин предоставя войската си под командването на младия Боливар и му открива пътя към пълното освобождение на Перу. Едно е сигурно – Боливар не е приел от корист или суета.

При следващата операция за окончателната свобода на Перу Боливар дава военното ръководство на ген. Хосе де Сукре, като се ограничава с триумфалното влизане в града. Боливар обаче е човекът, разработил стратегията за удара срещу испанските роялисти. Именно той, подпомаган от Сукре, нанася в Хунин на 6 август 1824 г. съкрушителен удар на врага и осигурява победата на Перу. На 9 декември испанските войски са окончателно разгромени от ген. Сукре при Аяучо. Перуанският конгрес моли Боливар да поеме управлението и му дава власт на абсолютен диктатор. По време на военните походи Боливар проявява своята човечност, загриженост и внимание към войниците си, храни се и разговаря с тях облечен в непретенциозна униформа, язди с часове, за да инспектира армията и да я ободрява¹⁴. Войниците го уважават и обичат. Ще припомним, че когато през 1825 г. Генералната асамблея на Боливия взема решение да награди за заслуги Симон Боливар с 1 млн. долара, той приема подаръка с условието да откупи с парите 1000 роби. Постъпката му не се разбира и става повод за поредното раздражение срещу Освободителя.

На 6 август 1825 е обявено създаването на Боливия. На името на Боливар е наречена една държава. В това време той среща много трудности в управлението на Велика Колумбия. Във Венесуела започват местни въстания и федералният модел на държавата се оказва на ръба на разпадането. Боливар успява да постигне споразумение с венесуелските бунтовници, но недоволството в съседните области расте.

Идеята на Симон Боливар за *обединение на континента* и превръщането на континента във *“велико братство на народите”* е продължение на неговите разговори с Франсиско де Миранда в Лондон. Още през 1813 г. Боливар пише: “Само тесният и братски съюз на синовете на Новия Свят и неизмеримата съгласуваност на дейността на отделните правителства ще помогне да се противопоставим на заплахата от външните

¹⁴ Acosta Saignes, M., *Accion y utopia del hombre de las dificultades*, La Habana, 1977, p. 234.

врагове и да се сдобием с уважението на другите държави.”¹⁵ Бъдещата конфедерация може да се нарича “Колумбена” – на името на своя откривател. Държавата на свободната съвест и на свободната търговия ще бъде конституционна монархия, но ще съхранява и чертите на инкската империя¹⁶. Идеолозите на чилийското освободително движение също смятат, че в името на свободата и независимостта “испанските колонии трябва да образуват конфедерация, която да обладава достатъчно сила, за да свали испанското господство”.¹⁷ Хуан Енгания, съставителят на чилийската Конституция, също смята, че латиноамериканските народи не могат да се защитават поединично и сами. Той предлага два пътя за обединение – обща държава, оглавявана от Конгрес на независимите нации, или “система за взаимна сигурност и съюз”.¹⁸ Аржентинският идеолог на освобождението Мариано Морено развива идеята за създаване на централизирана държава на мястото на бившето вицекралство Ла Плата.¹⁹

Идеалът на Симон Боливар е сключването на Американски пакт, който да обедини всички независими републики в рамките на политическа организация, каквато и древните държави не са познавали. Обединена по този начин, Америка ще може да се нарича “царица на нациите” и “майка република”²⁰. В плановете на Симон Боливар се предвиждат като членове на конфедерацията Куба и Пуерто Рико, които още не са независими. Въпросът за тяхното освобождение фигурира официално в дневния ред на Панамския конгрес.²¹ В тази идея Боливар вижда бъдещето на континента, неговата сигурност срещу атаките на западните държави и САЩ. Далновидността на Симон Боливар се основава на дълбокия анализ на действителността за реалната заплаха отвън, за трудностите, които срещат държавите в признаването и утвърждаването на суверенитета си. Надеждата за обединение се превръща в двигател на борбата за осигуряване на колективната безопасност. През 1826 г. се свиква конгрес в Панама, който трябва да узакони усилията за обединението на младите национални държави в отстояването на суверенитета.

В навечерието на *Панамския конгрес* Симон Боливар пише: “Ако успее Конгресът, Лигата, която участниците ще създадат, ще може да

¹⁵ Historia externa de Colombia. Bogota, 1965, p. 209.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Galdames, A., Historia de Chile, Santiago, 1952, 235-236.

¹⁸ Alvares, A., La diplomacia de Chile durante la emancipacion y la Sociedad Internacional America, Madrid, 1910, 257-260.

¹⁹ Levene, R., Ensayo Historico sobre la revolucion de Mayo y Mariano Moreno, v. I, B. A., 1949, p. 160.

²⁰ Fofero, M. S., Historia analitica de Colombia, Bogota, 1951, p. 279.

²¹ Roig de Leuchsenring E. Bolivar, el Congreso interamericano de Panama y la independencia de Cuba y Puerto Rico, La Habana, 1956, p.21.

противостои на Свещения съюз.”²² Историята обаче отрежда друга съдба на обединителната идея. Срещу многогодишните усилия на Боливар застава умелата дипломация на Англия и САЩ – държави, натрупали много опит в защитата на своите интереси. Използвайки вътрешните противоречия между съратници и съмишленици, представителите на англосаксонските държави не позволяват на младите революционери да участват пълноценно в Конгреса и те стават жертва на клюки, претенции, спорове и обвинения. Конгресът се превръща в обикновена сбирка на революционния елит. На 15 юли 1826 г. на Панамския конгрес се подписва *Договор за вечен съюз и конфедерация, открита за присъединяването на други страни*²³. Той обаче не се ратифицира от парламентите и практически остава без стойност. Обединителната идея се оказва изпреварила и времето, и възможностите на политическите умове на континента. Идеалите на републиканците за взаимопомощ, справедливост и доброжелателност не намират отзвук сред всички и обединението не се реализира. Разочарованието на Симон Боливар е огромно. Той остава сам и неразбран в прекомерните си амбиции да изтласка развитието на континента далече напред.

Въпреки че през 1926 г. Панамският конгрес не създава мечтаната федерация Колумбена, историческото значение на това събитие е неоспоримо. Това е първият опит за създаване на *система за колективна сигурност в защита на мира, независимостта и суверенитета*. Това са *нови принципи* в развитието на международните отношения, които отразяват светогледа на създателите на латиноамериканската дипломация. Късогледството на масите е причина често да не могат да оценят гениалните личности, способни да виждат в бъдещето. И въпреки че Боливар смята освобождението на “нашата Америка” за “продукт на собственото си развитие”²⁴, минават поколения, докато историческият опит “отвори” очите на мнозинството, за да разбере своите пророци. Съдбата на Симон Боливар доказва това.

Преходът от робство към американски модел демокрация се оказва без аналог, с много неизвестни, с грешки, породени от липса на опит и на познание. Поради това и следващата, т.нар. *Андска конфедерация*, целяща да състави друг общоконтинентален съюз, не се осъществява. За съжаление либерализмът и патриотизмът не излизат извън рамките на личната изгода. По тази причина опитите да се сложи край на пълното освобождение на робите в Перу се осуетява, въпреки приетия декрет от 12 август 1821 г.

Всички биографи на Боливар подчертават неговата безкористност. Само такъв лидер може да заложи *морала като основополагащ принцип в*

²² Loza, R., Bolivia: nacion desarrollo, La Paz, 1970, p. 148.

²³ Frontoura Argandona M. El Dictator Linares. La Paz, 1970, 153, 171.

²⁴ Simon Bolivar, Libertador de la America del Sur por los mas grandes escritores americanos, Madrid, B. A., 1914, p. 19.

управлението. Идеята на Симон Боливар за устройство на новата държава на морални и етични принципи се ражда под прякото влияние на френските енциклопедисти. В началото на XIX в. много политици от Латинска Америка виждат в морала и образованието основната сила, която ще промени хората в изостаналите общества. На конгреса в Ангостур Боливар развива своята уникална идея за моралната власт. Освен традиционното разделяне на властите, познато от американския държавен модел, той предлага създаването на “морална власт”, способна да заздравя останалите елементи на управленската машина. Тази власт се олицетворява от *Палата по въпросите на морала* (Министерство на морала) и *Палата по въпросите на общественото образование* (Министерство на образованието). “Палатата по въпросите на морала” трябва да има големи пълномощия, за да контролира останалите власти – изпълнителна и законодателна. Всяко нарушение на морално-етическите принципи на републиката води автоматично до отстраняване на нарушителите от властта. Така министерството ще изпълнява главната си задача – да осигури постоянен и традиционен *контрол над злоупотребите с власт и морал*. Симон Боливар се опитва да наложи политика и институции на непримиримост към всякакви нарушения и измами, т.е. да въведе нов метод на управление. Тази политика намира отклик в някои държави. В Колумбия президентът Москера е осъден на две години затвор за злоупотреба с конституцията и властта през 1867 г.

“Палатата по въпросите на образованието” според Боливар има задължението да наблюдава физическото и моралното възпитание на децата до 12-годишна възраст, т.е. във времето, в което се полагат основите на бъдещия характер. Палатата контролира и направлява възпитанието в “дух на разбиране на правата и задълженията на човека и гражданина”²⁵. Освободителят е убеден, че държава се гради от образовани хора. “Народите, пише той, се придвижват към върховете на своето величие в същата степен, в каквата се съпътстват от образованите. Те се устремяват в бъдещето, ако напред се движи образованието; изостават, ако то деградира, падат в бездната и изчезват в небитието, когато се рушат основите на образованието и то достига упадък.”²⁶ Реализацията на идеите за морална и просветена държава започва още по време на революцията.

През 1825 г. Боливар издава декрет за назначаването на Симон Родригес за генерален директор по въпросите на общественото образование в Боливия. Декретът постановява: първостепенно задължение на правителството е образованието на народа; образованието трябва да бъде общо и единно; учрежденията в тази област са длъжни да съгласуват дейността си със законите на държавата; духовното здраве на републиката

²⁵ Luzariada, L., *Origen de la Ideas educativos de Bolivar y Simon Rodrigues*, Caracas, 1970, p. 11.

²⁶ Bolivar, S., *Obras completas*, vol. III, p. 833.

зависи от тези морални качества, които гражданите ѝ придобиват от детството си.²⁷ Създава се експериментално училище в гр. Чукисака, основано на принципите на трудовото и морално възпитание, в което стотици цветнокожи деца получават знания и професия, а съвместното обучение изглажда постепенно расовите, кастовите и етническите предразсъдъци. Създаването на това училище е крачка напред спрямо европейския филантропизъм, чрез който социалната политика спрямо бедните се изчерпва с безплатна храна или приют за бездомните.

Като наблюдава алчността и предателствата на много революционни лидери, той не е обнадежден за бъдещето на републиките. В писмо до най-близкия си приятел и съратник Франсиско Сантандер Боливар споделя нерадостните мисли за собствения си народ: “Убеден съм до мозъка на костите си, че Америка може да се управлява само с умел деспотизъм... Ние, гнусните потомци на хищниците – испанци, дойдохме в Америка, за да я оберем до косъм и плодим потомство в бракове със своите жертви. По-късно незаконните отрочета на тези брачни съюзи се смесват с отрочетата на робите, докарани от Африка. При такова смесване на расите и такова ниво на морала можем ли да си позволим да поставим закона по-високо от ръководителите и принципите – по-високо от хората?”²⁸ Боливар се опитва да управлява с възможните средства, които биха защитили републиките – делото на живота му.

Чуждите държави използват всяка слабост и бързо се намесват във вътрешните работи на Велика Колумбия. Те дават съвети на Боливар как да управлява. Той се опитва да не подражава на модела на САЩ, защото разбира, че “не кодексът на Вашингтон трябва да ръководи южноамериканските народи, а закони, които да отговарят на техните условия на живот, обичаи и традиции”²⁹. Познавайки добре своя народ, той е убеден в уникалността на историческите условия на континента. Затова вярва, че тук революциите могат да бъдат завършени само при силна централна власт. Всяка революция има нужда не само от сила, но и от опора. В родната му Венесуела обаче, дори когато революцията е победила, тя не става дело на целия народ. Болезненото чувство на обреченост и расово самосъзнание пречи на бившите “пардо” (чернокожите роби) да се чувстват реална част от новото общество. Проблем за управлението е и фактът, че не всички венесуелски креоли са съгласни да се лишат от робите си в името на революцията и неизвестното бъдеще.

Силното желание на революционерите да изградят мечтания рай на земята изпреварва реалните възможности на младите републики. За гражданско общество са нужни осъзнати индивидуалности, способни да са

²⁷ Ibid., p. 824.

²⁸ Bolivar y su epoca, vol. 2, p. 409.

²⁹ Bolivar, S., Obras c., vol. III, p. 680.

част от обществения живот на държавата. Живели столетия в летаргията на колониалното безправие, латиноамериканските маси ще извървят своя труден и дълъг път на осъзнаване. Докато това стане, прилагането на силна централна власт ще е част от историческия им опит. Обществата ще преживеят десетилетия на най-страшни диктатури, за да достигнат до универсалните общочовешки истини и да успеят да ги защитят.

Всички революции раждат утопии и само времето и обществената практика доказват коя от тях може да бъде реалност. Затова е естествено в хода на военните действия и с развитието на международните отношения да се променят и възгледите на Симон Боливар. В началото той се опитва да “приземи” онези идеи, които сам ще реализира. Боливар разбира, че само силна централизирана държава ще компенсира липсата на политически опит на масите и ще даде възможност на патриотите да управляват ефективно. Федерализмът вече е показал докъде стига икономическото съперничество между провинциите и слабостите на местните олигархии, които искат сами да се разпореждат и с длъжностите, и с богатствата си. Боливар е убеден, че в периода на преход на обществата силната власт ще укроти социалното неравенство. Той винаги търси формула, която да даде възможност на обществата да се изградят на основата на добродетели и смята морала и образованието за тяхна основа.

Тъжната му констатация за времето, в което живее, е изразена в писмото му от 24 май 1821 г. до неговия съратник Гуала: “Може да не се съмнявате, намираме се над пропаст, или по-скоро над вулкан, избухването на който всеки момент ще започне. Боя се повече от мира, отколкото от войната.”³⁰ В-к “La Bogatella”, издаван от Нариньо, пише за този период: “Революциите ни приличат повече на съдебен процес за земята, отколкото на политически преобразувания, осъществявани с цел връщане на нашите свободи.”³¹ Всички революции носят слабостите на собствените си извършители. След затихването на революционната вълна на брега на политическите борби остават властни, себелюбиви, честолюбиви, спекулативни личности, които се устремяват към властта и развързват стихията на анархията. Гладът и лишенията подхранват насилието и жестокостта в опустошените територии. Робите бягат. Без работна ръка селското стопанство замира в обезлюдените райони. Търговци и роялисти изнасят капиталите зад граница. Именно в тази обстановка, разкъсан от чувство за дълг пред народа си и пред невъзможността да осъществи републиканските идеали, Симон Боливар – Освободителя приема идеята за диктатура. Надява се чрез силната власт да извърши промените, които масите не могат сами да извършат поради неумение, неразбиране, липса на дисциплина и организираност³².

³⁰ Bolivar, S., Obras Completas, vol. III, p. 312.

³¹ Bolivar y su epoca, vol. 2, p. 378.

³² Bolivar, S., Obras c., vol. III, p. 820.

За да спаси Велика Колумбия от кризата, той свиква Народната Асамблея (парламента) и с нейно съгласие поема цялата власт в ръцете си. На 27 август 1828 г. в специално обръщение към народа той обяснява подробно причините за подобна мярка. Една личност, дори това да е Освободителя, не може да компенсира недостатъците на цял народ. Срещу неговата политика на социално реформаторство реагират остро креолската аристокрация и едрите земевладелци. Човек на строгите правила и гражданска доблест, Боливар става “неудобен” пример – твърде безкористен, за да бъде следван. Като спечелват хора от най-близкото обкръжение, ангажират най-близкия му приятел и съратник Ф. Сантандер, богатите креоли замислят убийството му. Планът не успява. Заговорът е потушен. Боливар разбира, че вече няма приятели, но не търси отмъщение. Ф. Сантандер е помилван от Освободителя и изпратен зад граница, откъдето продължава да разпространява слухове срещу него и да се представя като “жертва” на диктатора³³. Непоносима е обидата за Боливар от обвиненията в предателство спрямо идеалите на революцията и приписваното му желание да сложи императорската корона на главата си. Клеветите срещу него минават границите на континента.

В САЩ, Англия и Франция срещу него се разгръщат злостни кампании. “Достойно за съжаление е, пише Боливар по повод клеветите във Франция, че господин Констан е толкова смел да съди за моите постъпки, без да разполага с някакви данни и без да знае мотивите за постъпките ми.”³⁴ По негово настояване в Европа се публикуват документи, показващи необходимостта от временен режим на диктатура. Нападките срещу него не спират. В последен опит да бъде разбран, на 10 декември 1830 г., той пише прокламация към народа на Велика Колумбия: “Вие сте свидетели на усилията ми да се установи свободата там, където царува тирания. Работих безкористно, предадох ви своята съдба и помощ. ...Моите врагове се възползват от вашата доверчивост.”³⁵ Никой не се опитва да разбере причините, всички осъждат резултата. Обявяването му за “диктатор” е най-лесният начин да бъде отстранен от властта.

Универсалните истини, до които се докосва Симон Боливар, остават неразбираеми за болшинството от неговите съвременници. Реформите, които осъществява, трудно се вметват в характеристиката му на “консерватор”, за какъвто го определят много историци. Впрочем и европоцентристката ни представа за “диктатор” не се вметва в неговата характеристика. Центризмът, който налага, не е от самолюбие или жажда за властване, а единственият начин да управлява едно население, което в огромната си част продължава да мисли робски. Той разбира нещо

³³ Ibid., 361-368.

³⁴ Bolivar, S., Obras c., vol. III, p. 241.

³⁵ DOCUMENTOS PARA LA HISTORIA DE AMERICA, 1812-1842, Fundacion bancor Dr, Hector Santaella, Caracas –Venezuela, 1991, p. 30.

изключително важно: че неравенството не е въпрос само на държавна политика, а на мислене и поведение на хората. Историята на освободителните войни в Латинска Америка илюстрира този факт: когато мислиш като роб, ти действаш като такъв. Свободата е състояние и на ума. Ако се чувстваш свободен – действаш като свободен човек. В много свои писма Боливар акцентира на народопсихологията на местните народи, изучава в хода на революционното дело особеностите на поведението на войниците и на офицерите и тяхната алчност. Това го огорчава много. Анархията означава край на делото му, редът е надеждата за бъдещето. Днес, след почти два века история на Латинска Америка, имаме опита, на базата на който можем да кажем – изграждането на гражданско общество в държави, зависими финансово и икономически, е изключително трудно и продължително дело. Боливар не е имал опита, но е имал интуицията, която му е диктувала начина за удържане на току-що спечелената независимост.

На едно от заседанията на Конгреса на Велика Колумбия враговете на Симон Боливар издействат постановление за изгонването му от страната. Венесуелският Конгрес веднага обявява Освободителя извън закона. На 9 ноември 1830 г., седмица преди да напусне този свят, Боливар пише в едно от последните си писма за своето безсилие да промени каквото и да е към по-добро: “*Първо*, не ни е дадено да управляваме, *второ*, този, който служи на революцията, оре морето, *трето*, единственото, което можем да направим за Америка, е да емигрираме от нея, *четвърто*, тази страна неизбежно ще попадне в ръцете на разюзданите тълпи, които без да разберат, сами ще предадат властта на мастити тирани, *пето*, когато изгорим в огъня на собствената си жестокост и престъпления, европейците няма да ни удостоят с ново завоевание, *шесто*, ако може да се допусне, че някоя част от света отново ще попадне в първобитен хаос, то това ще бъде Америка на последния етап от нейната история.”³⁶ Освободителя умира в изгнание на 17 декември 1830 г. в имението Сан Педро Алехандрино, близо до крайбрежния град Санта Марта. Обруган, отритнат, неразбран и недостижим. И в предсмъртния си час той мисли за родината: “Ако моята смърт ще способства прекратяването на раздорите и ще укрепи единството, аз безропотно си отивам в гроба!”³⁷ Когато умира, редакторът на един от вестниците, публикували съобщението за смъртта му, пише: “Почина Негово превъзходителство г-н Симон Боливар, баща на нацията.”³⁸ Времето винаги поставя нещата на техните места. Великите личности не могат да се мерят с посредствени мерки и не могат да се оценяват от посредствени личности.

³⁶ Цит. по кн. на Л. Сеа “Философия американской истории”, М., 1984, с. 216- 217.

³⁷ Bolivar, S., Obras c., v. III, p. 824.

³⁸ DOCUMENTOS PARA LA HISTORIA DE AMERICA, 1812-1842, Fundacion bancor Dr, Hector Santaella, Caracas –Venezuela, 1991, p. 103.

Симон Боливар е най-важната фигура в освобождаването на испанска Америка от колониално господство. Неговите прекомерни амбиции са компенсирани слабостите му. Не е бил користолюбив и материалната изгода изобщо не го интересува. Той е сред най-богатите хора във Венесуела, когато започва да се занимава с политика, и бедняк, когато се оттегля от нея. Той е идеологическият ръководител на освободителното движение и главният военен ръководител на революционните сили. Може да не е бил велик пълководец от ранга на Наполеон и армиите, които побеждава, да не са огромни, може да не е блестящ тактик или стратег, защото не е получил никакво военно обучение, но той е *Освободителя* – човекът, променил съдбата на един континент. Неуморен е в събирането на фондове за подкрепа на борбата. В неговите статии, речи и писма е отразена цялата епоха на освобождението – с всичките успехи и поражения, човешки слабости и героизъм.

Симон Боливар е двигателят на освободителните процеси в Латинска Америка. Световната история дължи своето “движение” на водачите си. Всяко историческо време ги създава и те оказват своето кардинално въздействие върху цивилизационния процес.